

Očkovanie v Slovenskej republike

Očkovanie bolo v Slovenskej republike zavedené v 50-tych rokoch 20. storočia, odkedy do imunizačného programu zavádzame nové druhy očkovania. Jednotným imunizačným programom sa očkovanie v Slovenskej republike riadi od roku 1986. Cieľom Národného imunizačného programu je eliminovať až eradikovať výskyt prenosných chorôb dôsledným zabezpečením efektívnej imunizácie detí a dospelých.

Zavedenie systematického očkovania v Slovenskej republike

Choroba	Rok zavedenia systematického očkovania
Tuberkulóza	1951
Čierny kašeľ	1956
Poliomyelitída	1957
Diftéria	1958
Tetanus	1958
Osýpky	1969
Rubeola	1984
Mumps	1987
Vírusová hepatitída typu B *	1998
Hemofilové invazívne nákazy	2000
Pneumokokové invazívne ochorenia	2009

*zdravotníci od roku 1984,
boli doočkované deti narodené od októbra 1993

Záškrt (diftéria) je choroba spôsobená baktériou *Corynebacterium diphtheriae*. Postihuje mandle, hrtan a hltan. Vyznačuje sa častými srdcovými a neurologickými komplikáciami. Najzávažnejšou formou záškrtu je postihnutie hrtana, ktoré môže skončiť udusením v priebehu niekoľkých hodín. Očkovanie proti záškrtu je veľmi účinným prostriedkom jeho prevencie. V štátoch, kde očkovanie nepokrýva dostatočnú proporciu detskej populácie, môže incidencia výrazne stúpnuť. Podobne môže pôsobiť na zvýšenie incidencie aj migrácia obyvateľstva, alebo zlý imunitný stav dospelaj populácie.

Tetanus je akútna infekčná choroba nervového systému, spôsobené toxínom, ktorý produkuje baktéria *Clostridium tetani*. Tetanus je závažnou komplikáciou rôznych poranení, popálenín, kontaminovaných pôdou a prachom. Postihnutie dýchacieho svalstva je príčinou vysokej úmrtnosti. Očkovanie proti tetanu je v súlade s odporúčaniami Svetovej zdravotníckej organizácie a jednoznačne patrí k najúčinnnejšiemu spôsobu prevencie. V Slovenskej republike bolo povinné očkovanie zavedené v roku 1958. Riziko infikovať sa baktériou existuje pri malých, bezvýznamných poraneniach, pri rezných ranách, pri hre na piesku, hline, pri páde z bicykla a podobne. Preto dôraz kladený na prevenciu je veľmi veľký.

Čierny kašeľ (pertussis) je vysoko infekčná choroba spôsobená baktériou *Bordetella pertussis*. Postihuje dýchacie cesty a spôsobuje vážne záchvaty kašľa, ktoré môžu narušiť normálne dýchanie, môže spôsobiť infekcie uší, zápal priedušiek, zápal pľúc, poškodenie mozgu a dokonca smrť. Čierny kašeľ bol pred zavedením očkovania najčastejšou chorobou detského veku. Po zavedení očkovania nastal výrazný pokles jeho výskytu. V posledných

rokoch však počet prípadov začal mierne stúpať. Narastá počet prípadov nielen u adolescentov ale aj u dospelých v dôsledku prirodzenej straty imunity po poslednom preočkovaní (imunita po očkovaní s pribúdajúcim vekom klesá). Dospelí sú rezervoárom infekcií pre novorodencov a dojčatá, u ktorých je klinický priebeh najzávažnejší a môže byť až fatálny. Očkovanie je mimoriadne dôležité, lebo zabraňuje vzniku závažných foriem čierneho kašľa a úmrtí v najzraniteľnejších vekových skupinách populácie, ktorými sú novorodenci a dojčatá.

Detská obrna (poliomyelitída) je akútna vírusová choroba spôsobená poliovírusom. Postihuje nervový systém a spôsobuje chabé obrny končatín, vedúce k trvalému ochrnutiu. V Slovenskej republike sa detská obrna nevyskytuje od roku 1960. Európsky región bol Svetovou zdravotníckou organizáciou v roku 2002 vyhlásený za oblasť bez detskej prenosnej obrny a na zachovanie tohto stavu bolo vyvinuté obrovské úsilie.

Hemofilové invazívne nákazy sú závažné infekcie, vyvolané invazívnym kmeňom baktérie *Haemophilus influenzae* typu b. Baktéria spôsobuje predovšetkým zápal mozgových blán, zápal hrtanovej príchlôpky, zápal priedušiek, zápal pľúc a otravu krvi. Ťažké formy infekcie až v 30 % zanechávajú chronické následky, najmä poškodenie sluchu a poškodenie mozgu. Všeobecne najviac ohrozenou skupinou sú deti do jedného roka veku a osoby s poruchami imunitného systému. Akútny zápal hrtanovej príchlôpky je závažná choroba, ktorá bez rýchleho lekárskeho zásahu môže spôsobiť náhle udusenie dieťaťa. Úmrtnosť sa pohybuje od 2 do 5 %. Napriek liečbe prichádza v 15 až 30 % prípadov k trvalým neurologickým poškodeniam. Hemofilové invazívne nákazy u detí sa u nás po zavedení pravidelného očkovania dojčiat vyskytujú veľmi zriedkavo.

Vírusová hepatitída typu B je vírusová choroba pečene. Má tendenciu prechodu do chronického štádia s možnosťou vzniku cirhózy pečene alebo hepatocelulárneho karcinómu. Jej závažnosť spočíva v tom, že prebieha často nepoznane a dlhú dobu. Pravdepodobnosť vzniku chronických následkov je závislá na veku pacienta, vysoká je u novorodencov a u dojčiat. K nákaze dochádza infikovanou krvou krvnými derivátmi, telesnými tekutinami pri úzkom kontakte v rodine, pri sexuálnom styku, ale aj vertikálne – z matky na dieťa počas tehotenstva a počas pôrodu novorodenca. Prežívanie vírusov v prostredí je dlhodobé. Medzi najúčinnšie preventívne opatrenie vzniku vírusového zápalu pečene typu B patrí očkovanie.

Pneumokokové invazívne ochorenia predstavujú u detí závažný verejno-zdravotnícky problém, ktorého pôvodcom je baktéria *Streptococcus pneumoniae*. Baktéria je častou príčinou zápalu pľúc, zápalu mozgových blán a infekcie krvi. Ide o závažné ochorenia sprevádzané vysokou úmrtnosťou, ktorá je 0-ročných detí až na úrovni 22,5 %. Odhaduje sa, že ročne umrie na následky týchto ochorení na celom svete približne 850 000 detí do 5 rokov. Okrem závažného dopadu na zdravie populácie sa do popredia dostáva aj problém narastajúcej rezistencie pneumokokov na antibiotiká. Pozitívnym dopadom celoplošného očkovania dojčiat je zníženie výskytu invazívnych i neinvazívnych pneumokokových ochorení u detí, zníženie počtu komplikácií, trvalých následkov, pokles potreby hospitalizácie a zníženie nákladov na antibiotickú liečbu. Medzi bežné ochorenia s menej závažnými klinickými príznakmi patrí zápal stredného ucha, zápal prínosových dutín a zápal priedušiek.

Podľa štúdií vykonaných v Slovenskej republike sa potvrdil významný pokles hospitalizácií u detí do dvoch rokov pre ťažké zápaly stredného ucha o 42,8 % po zavedení povinného očkovania. Prichádza aj k sekundárnemu efektu, t. j. poklesu nosičstva pneumokokov u malých detí, ktoré sú jedným z najčastejších zdrojov infekcie pre dospelých a starých ľudí a tým aj k zníženiu výskytu pneumokokových ochorení u dospelých. Ďalším prínosom tohto očkovania je prevencia hluchoty, ktorá vzniká v niektorých prípadoch, ako trvalý následok po prekonaní pneumokokového zápalu stredného ucha.

Osýpky patria medzi najzávažnejšie vírusové choroby detského veku. Ich závažnosť spočíva najmä v častých komplikáciách, ako sú zápaly pľúc, priedušiek, uší a centrálného nervového systému. Osýpky patria k najnákazlivejším prenosným chorobám a rýchlo sa šíria najmä medzi neočkovanými skupinami obyvateľstva. V krajinách s nízkou úrovňou zaočkovanosti sa stále vyskytujú epidémie osýpok. Osýpky sú v Slovenskej republike eliminované od roku 1998.

Mumps je vírusová infekčná choroba. Systematické očkovanie bolo zavedené v roku 1987. Postihujúce slinné žľazy, pri ktorom sú často postihnuté aj pohlavné žľazy a centrálny nervový systém. Cieľom očkovania je zabrániť najmä vzniku komplikácií, spojených s prirodzenou infekciou. Najčastejšou komplikáciou u dospievajúcich chlapcov a mužov je zápal semenníkov a nadsemenníkov. Po prekonaní zápalu semenníkov často vzniká neplodnosť.

Rubeola je vírusová infekčná choroba. Predstavuje veľké nebezpečenstvo pre tehotné ženy a ich nenarodené deti. Pred zavedením plošného očkovania (do roku 1985) v Slovenskej republike prebiehali epidémie ružienky v troch až päťročných cykloch. V prípade, že sa žena infikuje ružienkou v prvom trimestri tehotenstva, existuje až 80 % pravdepodobnosť, že jej dieťa sa narodí s postihnutím zraku, sluchu, s poškodením mozgu, s vrodenou srdcovou chybou, alebo s duševným postihnutím (kongenitálny rubeolový syndróm). Tehotenstvo sa môže skončiť potratením plodu, alebo narodením mŕtveho plodu. Hlavný význam očkovania spočíva v predchádzaní vzniku kongenitálneho rubeolového syndrómu.

Tuberkulóza je infekčná choroba zapríčinená mykobaktériami. Baktéria napáda zvyčajne pľúca, môže však postihnúť ktorýkoľvek orgán. Šíri sa vzdušnou cestou. Ak má pacient tuberkulózu dýchacích ciest, môže šíriť choroboplodné zárodoky kašľom, kýchaním, spevom alebo aj pri obyčajnej reči. Ktokoľvek vdýchne tieto zárodoky, môže sa nakaziť tuberkulózou. Medzi rizikové skupiny populácie patria ľudia v úzkom kontakte s tuberkulóznym pacientom, osoby s celkovo oslabeným organizmom a chorobami ako cukrovka, zaprášenie pľúc - silikóza, pacienti liečení dlhodobo kortikoidmi, podvyživené osoby, alkoholici, narkomani, zdravotnícki pracovníci pracujúci s tuberkulózou. Vo svete tvoria významnú skupinu aj pacienti s AIDS. V mnohých krajinách je práve vysoký výskyt AIDS vyvolávatelom novej epidémie tuberkulózy. Očkovanie detí výrazne znižuje počet komplikovaných foriem tuberkulózy. V Slovenskej republike bolo pre priaznivú epidemiologickú situáciu pravidelné povinné očkovania novorodencov zrušené. Očkujú sa však naďalej osoby v riziku nákazy.